

Кушнір Н. Б., к.е.н., професор, Кондратюк О. І., к.е.н., асистент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Джаман М. О., д.е.н., доцент** (Інститут підвищення кваліфікації Державної служби зайнятості України, м. Київ)

СУТНІСТЬ, ПЕРЕДУМОВИ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В статті досліджено сутність рекреаційного підприємництва, окреслено коло його суб'єктів в сучасних умовах та систематизовано основні чинники їх розвитку. Метою даної статті є визначення сутності, передумов та характерних рис розвитку суб'єктів рекреаційного підприємництва. Рекреаційне підприємництво розглядається як самостійна ініціативна діяльність суб'єктів господарювання. Визначено основні завдання щодо становлення сучасних форм рекреаційного підприємництва.

Ключові слова: рекреаційне підприємництво, спеціалізовані рекреаційні підприємства, суб'єкти сільського туризму, чинники розвитку суб'єктів рекреаційного підприємництва.

Активізація розвитку рекреаційного господарства створює умови для нарощення його потенціалу як важливої складової господарського комплексу країни і засобу модернізації його структури. При цьому, важливого значення набуває виробництво туристичного продукту відповідної якості, при якій він буде конкурентоспроможним як на вітчизняному, так і на закордонному ринках. Виробництво такого рекреаційно-туристичного продукту можливе за умови становлення і розвитку потужної сфери рекреаційного підприємництва.

У працях Гончар О. І. [1], Забуранного С.В. [2], Маліка М.Й. [3], Мостенець О. В. [4], Надворняк Я.М. [5], Тарасюк Г.М. [6], Черчик Л. М. [7] розглядаються організаційно-економічні засади розвитку рекреаційного підприємництва та окремих його видів. Проте проблеми стимулювання становлення сучасних форм рекреаційного бізнесу, визначення основних завдань та чинників розвитку суб'єктів рекреаційного підприємництва лишаються недостатньо структурованими.

Метою даної статті є визначення сутності, передумов та характерних рис розвитку суб'єктів рекреаційного підприємництва.

Однією з передумов розбудови рекреаційної індустрії в різноманітних регіонах України виступає впровадження сучасних форм

організації рекреаційного підприємництва, які дали б можливість підвищити ефективність господарського освоєння природно-рекреаційного потенціалу, упорядкувати рекреаційне навантаження на природні комплекси, перепрофілювати, реконструювати та модернізувати переважну більшість суб'єктів туристично-оздоровчого та санаторно-курортного господарства, створити конкурентоспроможний туристичний бізнес.

Рекреаційне підприємництво розглядається нами як самостійна ініціативна діяльність суб'єктів господарювання, спрямована на створення рекреаційного продукту та вихід на ринок рекреаційних послуг й отримання максимального прибутку, що передбачає освоєння природно-рекреаційного потенціалу, використання окремих складових рекреаційної інфраструктури та матеріально-технічної бази рекреаційної індустрії.

Домінуюче положення на ринку рекреаційних послуг займають суб'єкти рекреаційного підприємництва, що мають необхідну матеріально-технічну базу та інфраструктурне забезпечення для виробництва високоякісного рекреаційного продукту, тобто спеціалізовані рекреаційні підприємства. Це суб'єкти виробничо-господарської діяльності, які концентрують місця відпочинку та санаторно-курортного лікування, площі для розміщення туристів та рекреантів, відповідну рекреаційну інфраструктуру.

Готельне господарство акумулює переважну більшість туристів. Готельна індустрія в регіоні представлена: готелями та іншими місцями тимчасового проживання туристів, санаторіями і пансіонатами з лікуванням, санаторіями-профілакторіями, будинками і пансіонатами відпочинку, базами та іншими закладами відпочинку, дитячими закладами оздоровлення й відпочинку [5]. Готельне господарство розвивається як завдяки підприємницьким структурам-юридичним особам, так і фізичним особам-підприємцям.

Санаторно-курортне господарство представлено санаторіями, профілакторіями, курортними закладами тощо. Базою формування таких рекреаційних закладів виступає наявність окремих складових природних рекреаційних ресурсів, що мають відповідну медикаментозну та профілактичну цінність.

Розвиток санаторно-курортної діяльності потребує наявності спеціальної матеріально-технічної бази та відповідного кадрового забезпечення, що детермінує концентрацію даного виду діяльності на незначній кількості спеціалізованих підприємств. Туристично-оздоровча діяльність більше залежить від сприятливих природно-кліматичних умов та розбудови рекреаційної інфраструктури, де ос-

новна роль належить готельній індустрії.

Туристично-оздоровчі та санаторно-курортні підприємства потребують різного рівня інфраструктурного облаштування та відповідної матеріально-технічної бази. У першому випадку мова йде про значний коридор можливостей для організаторів туристичного бізнесу щодо надання спектра послуг для потенційних клієнтів, у другому випадку необхідним є відповідний рівень медичного обслуговування, що потребує узгодження параметрів санаторно-курортної діяльності з наявними регламентами надання медичних послуг та відповідними нормативними обмеженнями.

Хоча основними видами рекреаційного підприємництва виступають туристично-оздоровча та санаторно-курортна діяльність, на сільських депресивних територіях в останні роки значної популярності набув сільський туризм. Це фактично зробило суб'єктами рекреаційного підприємництва значну кількість особистих селянських господарств.

Окремими суб'єктами рекреаційного підприємництва можна розглядати суб'єкти сільського туризму, як правило, домашні господарства, які використовуючи наявний агрокліматичний та природно-ресурсний потенціал, сконцентрований навколо їхніх садиб, надають відповідні послуги окремому сегменту туристів. Суб'єкти зеленого та сільського туризму виконують більш звужений спектр рекреаційних послуг та, як правило, туристично-оздоровчого спрямування. Але завдяки доступності рекреаційних послуг за ціновими параметрами та прийнятному рівню їх якості ці види рекреаційного підприємництва в останні роки набули значного поширення.

Світова практика показує, що надзвичайно важливим напрямом диверсифікації сільської економіки є туристична діяльність у сільській місцевості, саме вона є одним із найперспективніших напрямів структурної перебудови сільської економіки, стимулюючи впливає на розвиток таких галузей, як транспорт, будівництво, зв'язок, сільське господарство, соціальна сфера. Дана діяльність сприяє розвитку сільських територій, де людські, матеріальні, земельні ресурси фермерських чи особистих селянських господарств, вироблена в них продукція використовуються для надання послуг із розміщення, харчування й інших форм обслуговування туристів і відпочиваючих [2].

Необхідність і пріоритетність розвитку сільського аграрного туризму в усіх регіонах України зумовлені такими обставинами:

- розвиток сільського аграрного туризму стимулює мале підприємництво, що надзвичайно позитивно впливає на оздоровлення сільської економіки в усіх регіонах України;

- регіони України володіють недостатньо освоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях;

- створення і розвиток агрорекреаційного сервісу розв'язує низку напружених соціальних проблем багатьох регіонів, зокрема масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо;

- збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави є ексклюзивною, міжнародно-туристичною, конкурентною перевагою, що дає змогу Україні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму в Європі [3].

Не зважаючи на те, що цей вид рекреаційного підприємництва є найменш капіталомістким та не потребує спеціальної інфраструктури, його становлення теж вимагає цілого комплексу заходів з боку держави, оскільки наявний рівень заощаджень сільських жителів, інвестиційні можливості переважної більшості сільськогосподарських підприємств та приватних підприємців не в змозі забезпечити критично необхідний рівень інфраструктурного та матеріально-технічного облаштування індустрії відпочинку у сільській місцевості.

У ряді регіонів, де не спостерігається значної концентрації промислових об'єктів, а також інститутів ринкової інфраструктури, вагомим чинником соціально-економічного піднесення виступає діяльність підприємств природно-ресурсного сектора. Такі підприємства (державні лісогосподарські підприємства та суб'єкти лісогосподарського підприємництва недержавної форми власності, бюджетні водогосподарські організації) також мають сприятливі природно-ресурсні передумови для нарощення потужностей рекреаційної діяльності. Зокрема для державних лісогосподарських підприємств розбудова потенціалу рекреаційної індустрії є вагомим чинником підвищення рівня капіталізації всієї виробничо-господарської діяльності, оскільки лісові біоценози відзначаються значною рекреаційною цінністю та значним спектром несировинних якостей, що можуть бути використані для організації туристично-оздоровчої діяльності.

Таким чином, суб'єктами рекреаційного підприємництва виступають спеціалізовані рекреаційні (санаторно-курортні та туристично-оздоровчі) підприємства; домогосподарства (суб'єкти сільського та зеленого туризму); підприємства, які мають високодиверсифіковану структуру видів виробничо-господарської діяльності, одним з яких є рекреація; підприємства природно-ресурсного сектору, в постійному

та тимчасовому користуванні яких перебувають природно-ресурсні активи, що відзначаються рекреаційною цінністю.

Рекреаційне підприємництво має складну структуру і тісно пов'язане з іншими сфери господарювання, такими як транспорт, готельне та ресторанне господарство, виробництво сувенірної продукції, зв'язок, торгівля тощо. Очевидним є також взаємозв'язок не тільки з економічними, а й з соціально-культурними і природними факторами.

В цілому, на нашу думку, розвиток суб'єктів рекреаційного підприємництва детермінується трьома групами чинників:

1. Природно-ресурсні чинники – наявність сприятливих природно-ресурсних та екологічних передумов, які визначають придатність наявного рекреаційного потенціалу для створення сучасного рекреаційного продукту, що відповідає запитам вітчизняних та закордонних споживачів.

2. Фінансово-економічні чинники – диверсифікація джерел інвестиційного забезпечення нарощення потенціалу туристично-рекреаційних ресурсів, розбудови матеріально-технічної бази та інфраструктури рекреаційної діяльності.

3. Організаційні чинники – розбудова суб'єктів рекреаційного підприємництва виступає інституціональним закріпленням сучасних організаційно-правових форм підприємницької діяльності на основі впровадження методів корпоративного управління, встановлення партнерських відносин між власником та користувачем туристично-рекреаційного потенціалу, шляхом злиття та поглинання окремих суб'єктів рекреаційного підприємництва.

Розвиток рекреаційного підприємництва – одне з найважливіших завдань сьогодення. Підприємництво в рекреаційній галузі має здійснюватись на основі вільного вибору форм діяльності, встановлення цін згідно із законодавством, вільного розподілу прибутку, залучення на добровільній основі майна і коштів юридичних осіб та громадян. Необхідно впроваджувати нові форми рекреаційного підприємництва: будівництво приватних будинків відпочинку, пансіонатів, котеджів для здачі в оренду або продажу; створення приватних туристичних підприємств, вільних економічних зон рекреаційного профілю.

Становлення рекреаційного підприємництва в теперішніх умовах пов'язане з цілим комплексом проблем, зокрема модернізації існуючої інфраструктури та матеріально-технічної бази туристично-оздоровчої та санаторно-курортної діяльності, розширеного відтворення природно-рекреаційного потенціалу та збереження пам'яток архітектури, упровадження сучасних форм інтеграції рекреаційних підприємств,

диверсифікації джерел інвестиційного забезпечення реалізації проєктів розбудови рекреаційної індустрії.

Виходячи з вищесказаного, необхідно на основі оцінки природно-рекреаційного потенціалу, рівня розвитку матеріально-технічної бази та рекреаційної інфраструктури, забезпеченості населення рекреаційними установами, потреб в рекреаційних послугах з урахуванням майбутніх соціально-економічних умов розробити комплекс заходів, реалізація яких дала б змогу комплексно вирішити завдання щодо становлення сучасних форм рекреаційного підприємництва. До таких завдань насамперед належать:

1) модернізація, розширене відтворення, реконструкція, перепрофілювання та диверсифікація діяльності існуючих рекреаційних підприємств та створення суб'єктів рекреаційного підприємництва на інноваційній основі;

2) забезпечення рекреаційних установ сучасним медичним обладнанням, інвентарем для здійснення різних видів туристичної діяльності, кваліфікованим персоналом;

3) впровадження сучасних методів підтримки суб'єктів сільського туризму шляхом надання кредитних та податкових пільг домашнім господарствам, іншим суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють туристично-рекреаційну діяльність такого виду;

4) впровадження нових форм рекреаційного обслуговування на підприємствах природно-ресурсного сектора, які мають сприятливі природно-ресурсні передумови для розвитку рекреаційної діяльності (державні лісогосподарські підприємства та бюджетні водогосподарські організації);

5) розвиток інфраструктури рекреаційної діяльності, особливо на сільських депресивних територіях та територіях надмірної урбанізованості;

6) розвиток сучасних каналів інформаційно-рекламної та маркетингової діяльності шляхом створення спеціалізованих консалтингових агентств рекреаційного профілю та ін.

Таким чином, чітке розуміння сутності рекреаційного підприємництва, точне окреслення кола його суб'єктів, визначення груп чинників, які детермінують їх розвиток дозволяє систематизувати завдання щодо становлення сучасних форм рекреаційного підприємництва. Це дозволить здійснити переорієнтацію діяльності рекреаційних закладів в умовах ринку та створити сприятливий клімат для залучення інвестицій у розвиток рекреаційного підприємництва.

1. Гончар О. І. Інформаційні ресурси у забезпеченні конкурентоспроможності потенціалу туристичного підприємства. *Моделювання регіональної еко-*

номіки. 2013. № 1. С. 455–465. **2.** Забуранний С. В. Розвиток туристичної діяльності у сільській місцевості України. *Економіка АПК*. 2014. № 4. С. 100–106. **3.** Малік М. Й., Забуранна Л. Сільський аграрний туризм як чинник розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2012. № 5. С. 110–115. **4.** Мостенець О. В., Черчик Л. М. Теоретичні основи формування конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. № 34 (1077). С. 199–206. **5.** Надворняк Я. М. Тенденція розвитку економіки туризму Івано-Франківської області. *Економіка АПК*. 2012. № 1. С. 84–89. **6.** Тарасюк Г. М. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в рекреаційній сфері. *Управління підприємствами в умовах трансформації економіки* : колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Тарасюк Г. М. Житомир : ЖДТУ, 2014. С. 295–301. **7.** Черчик Л. М., Мостенець О. В. Сутність та складові механізму забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону. *Регіональна економіка*. 2014. № 4. С. 147–154.

REFERENCES:

1. Honchar O. I. Informatsiini resursy u zabezpechenni konkurentospromozhnosti potentsialu turystychnoho pidpriumstva. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky*. 2013. № 1. S. 455–465. **2.** Zaburanyi S. V. Rozvytok turystychnoi diialnosti u silskii mistseivosti Ukrainy. *Ekonomika APK*. 2014. № 4. S. 100–106. **3.** Malik M. Y., Zaburanna L. Silskiy ahrarniy turyzm yak chynnyk rozvytku silskykh terytorii. *Ekonomika APK*. 2012. № 5. S. 110–115. **4.** Mostenets O. V., Cherchuk L. M. Teoretychni osnovy formuvannia konkurentnoho potentsialu rekreatsiinoi systemy rehionu. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho uni-versytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut»*. Kharkiv : NTU «KhPI», 2014. № 34 (1077). S. 199–206. **5.** Nadvorniak Ya. M. Tendentsiia rozvytku ekonomiky turyzmu Ivano-Frankivskoi oblasti. *Ekonomika APK*. 2012. № 1. S. 84–89. **6.** Tarasiuk H. M. Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho pidpriumnytstva v rekreatsiinii sferi. *Upravlinnia pidpriumstvamy v umovakh transformatsii ekonomiky* : kolektyvna monohrafiia / za zah. red. d.e.n., prof. Tarasiuk H. M. Zhytomyr : ZhDTU, 2014. S. 295–301. **7.** Cherchuk L. M., Mostenets O. V. Sutnist ta skladovi mekhanizmu zabezpechennia konkurentospromozhnosti rekreatsiinoi systemy rehionu. *Rehionalna ekonomika*. 2014. № 4. S. 147–154.

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Kushnir N. B., Candidate of Economics (Ph.D.), Professor,
Kondratiuk O. I., Candidate of Economics (Ph.D.), Assistant (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne),
Dzhaman M. O., Doctor of Economics, Associate Professor (Institute for Advanced Studies of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv)

ESSENCE, PRECONDITIONS AND CHARACTERISTICS OF RECREATIONAL ENTREPRENEURSHIP SUBJECTS DEVELOPMENT

In the article the essence of recreational entrepreneurship is explored, the circle of its subjects is outlined in modern conditions and the main factors of their development are systematized. The purpose of this article is to determine the essence, preconditions and characteristics of the development of recreational entrepreneurship subjects. Recreational entrepreneurship is considered as independent initiative activity of business entities, aimed at creating a recreational product and access to the market of recreational services and maximizing profits, which involves the development of nature-recreational potential, the use of separate components recreational infrastructure and material and technical base of the recreational industry. Separate subjects of recreational entrepreneurship considered the subjects of rural tourism, as a rule, households that use the existing agro-climatic and natural-resource potential. The main tasks of the formation of modern forms of recreational entrepreneurship are determined.

***Keywords:* recreational entrepreneurship, specialized recreation enterprises, subjects of rural tourism, factors of development of recreational entrepreneurship subjects.**

Кушнир Н. Б., к.э.н., профессор, Кондратюк О. И., к.э.н., ассистент
(Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно), **Джаман М. А., д.э.н., доцент**
(Институт повышения квалификации Государственной службы занятости Украины, Г. Киев)

СУЩНОСТЬ, ПРЕДПОСЫЛКИ И ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ РЕКРЕАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассматриваются вопросы развития рекреационного предпринимательства, очерчен круг его субъектов в современных условиях и систематизированы основные факторы их развития. Целью данной статьи является определение сути, предпосылок и характерных черт развития субъектов рекреационного предпринимательства. Рекреационное предпринимательство рассматривается как самостоятельная инициативная деятельность субъектов хозяйствования. Определены основные задачи по становлению современных форм рекреационного предпринимательства.

***Ключевые слова:* рекреационное предпринимательство, специализированные рекреационные предприятия, субъекты сельского туризма, факторы развития субъектов рекреационного предпринимательства.**
